

Резолюция по итогам Международной научно-практической конференции на тему «Актуальные аспекты научных исследований горных территорий» посвященной дню Земли

Горные регионы являясь одной из крупнейших экосистем, имеют большое значение для выживания глобальной экосистемы. Они являются важным источником водного, энергетического и биологического разнообразия, источником природных ресурсов. В связи с возрастанием антропогенного воздействия горные геосистемы быстро меняются. Горы занимают почти 27% поверхности суши планеты и проживает в них 15% мирового населения. Горный рельеф способствует формированию высотной поясности климата. Благодаря этому за один день можно побывать в четырех сезонах года. Все процессы и явления в горных регионах происходят очень динамично. Это свидетельствует о том, что при освоении горных территорий нужен особый научно-обоснованный подход, который требует всестороннего изучения многих отраслей наук. По данным ООН сосредоточена почти половина мирового биологического разнообразия. Горы являются экологической нишей для многих эндемичных и реликтовых видов растений и животных. В них сосредоточена до 60-80% мирового запаса пресной воды в виде ледников, снежников и снежного покрова. Благополучие около половины населения планеты зависит от водных, продовольственных и энергетических ресурсов, которые сосредоточены в горных районах. Несмотря на это во многих горных регионах уровень жизни людей значительно отстает от уровня людей, живущих в равнинах.

Кыргызская Республика горная страна, вся территория страны лежит выше 401 м над уровнем моря, а более половины её располагается на высотах от 1000 до 3000 м. 94% общей площади республики занимают горы, средняя высота которых 2 750 м. Более 800 населенных пунктов расположено в высокогорных районах страны.

В связи с изменением климата горные регионы находятся в опасности, происходит деградация ледников, вод, сельскохозяйственных земель, сопровождающееся стихийными бедствиями. Каждый третий житель горных районов в развивающихся странах сталкивается с риском отсутствия продовольственной безопасности. Жители этих районов вынуждены мигрировать. В целях достижения устойчивого социально-экономического развития горных регионов мира необходимо комплексное научное исследование и предпринять совместные действия международного сообщества. Такие мероприятия будут способствовать «Устойчивому развитию горных регионов». Кыргызская республика в вопросе улучшения условий жизни горных стран вносит свой вклад. Стоит особо отметить проведенный в 2002 году Бишкекский Глобальный Горный Саммит, объявление «2022 - Годом гор», где были обсуждены проблемы и пути развития горных стран, и принят итоговый документ, заложивший основы сотрудничества горных стран. Вопросы горных территорий были включены в повестку дня Международной конференции ООН по устойчивому развитию «РИО+20», в которых признается важное значение экосистемных услуг горных регионов и роль горных сообществ в управлении природными ресурсами. Проблематика горных территорий также вошла в Цели устойчивого развития до 2030 года. Недавно британское издание «The Independent» опубликовано эксклюзивное интервью президента КР С.Жапарова о влиянии изменения климата на горные страны, в том числе и Кыргызстан, о вопросах экологии, важности принятия комплексных мер в борьбе с последствиями негативного воздействия изменений климата. Данное интервью можно рассматривать как подтверждение продолжения деятельности Кыргызстана в вопросе развития горных стран.

Будучи горной страной, Кыргызстан вносит свой вклад в борьбе с изменением климата, и одним из лидеров и инициатором защиты и поддержки горных стран, которые требуют особого внимания международного сообщества. Все эти действия направлены на реализацию целей «плана достижения лучшего и более устойчивого будущего для всех», всех без исключения.

Большинство исследований носило отраслевой характер с позиций отдельных наук-дисциплин. Комплексного подхода к вопросам развития горных территорий, как этого требует наука о региональном развитии, не было.

Для решения этой задачи 22 апреля 2023 года в Кыргызском национальном университете состоялась **Международная научно-практическая конференция «Актуальные аспекты научных исследований горных территорий» посвященной дню Земли.** Следует подчеркнуть, что процесс трансформации нынешней модели экономического развития в устойчивую модель развития требует активного вовлечения и координации всех заинтересованных сторон. В этом процессе важная роль отводится научным исследованиям, которые занимают активную позицию в устойчивом развитии горных регионов и при реализации Целей устойчивого развития. Широкая география участников подтверждает актуальность темы конференции и рассматриваемых в её рамках вопросов. Организатором конференции выступил ректорат, факультет географии, экологии и туризма, факультет биологии и факультет химии и химической технологии. На конференцию поступило более 50 научных сообщений от исследователей Кыргызстана, ближнего и дальнего зарубежья по следующим направлениям:

- Научные основы освоения и рационального использования природных ресурсов горных территорий.
- Сохранение биологического разнообразия в горных условиях.
- Медико-биологические особенности жизнедеятельности человека в условиях высокогорья.
- Социально-экономические аспекты развития горных регионов (систем «природа – население – хозяйство»).
- Химия и окружающая среда горных территорий.

Темы докладов и выступлений затрагивали самые разнообразные и актуальные вопросы научных исследований горных регионов и пути их решения. Поступившие на конференцию материалы докладов будут опубликованы в научно-образовательном журнале «Вестник КНУ», на сайте: vestnik.knu.kg, в журнале «Наука и новые технологии», а так же в журналах Scopus / Web of Science.

Участники конференции отмечают высокий уровень организации и проведения данного мероприятия. **По итогам проведенных пленарных, секционных заседаний и дискуссий Конференция рекомендует:**

- осуществлять тесное научное сотрудничество со странами дальнего и ближнего зарубежья и определить актуальные проблемы научных исследований, способствующие устойчивому развитию горных территорий и решению целей устойчивого развития с привлечением ведущих кыргызских и зарубежных ученых, представителей различных отраслей экономики;
- определить приоритетные направления исследования горных территорий для целей устойчивого развития;
- развивать научное мышление, образование у студентов, магистрантов и аспирантов;
- усилить коллективам университетов привлечение инвестиций и привлечение грантовой помощи на решение глобальных экологических проблем;
- усилить сотрудничество в подготовке высококвалифицированных кадров
- расширять и укреплять междисциплинарные исследования горных территорий;

- развитие программ бакалавриата, магистратуры, докторантуры в части подготовки специалистов в области естественных наук, экологии, охраны природы и биотехнологии и химической технологии;

- конференция поддерживает усилия университетов по формированию единого научного и образовательного пространства, и считает необходимым продолжать осуществление мер, направленных на сотрудничество, академическую мобильность, на обмен опытом и передовой технологией в области научных исследований в целях устойчивого развития горных территорий.

Конференция способствует достижению целей устойчивого развития горных регионов, совершенствованию тактики и стратегии государственной политики в области естественнонаучного и экологического образования. Конференция, являясь важной площадкой для обмена опытом и информацией по достижениям научных исследований и устойчивого развития горных регионов, будет стимулировать коллективы университетов работать над интеграцией в рамках продвижения устойчивого развития горного региона.

Жер күнүнө арналган “Тоолуу аймактарды илимий изилдөөлөрдүн актуалдуу аспектилери” темасындагы Эл аралык илимий-практикалык конференциянын жыйынтыгы боюнча резолюция

Тоолуу аймактар ири экосистемалардын бири жана глобалдык экосистеманын сакталышы үчүн чоң мааниге ээ. Алар суу, энергетика жана биологиялык ар түрдүүлүктүн, жаратылыш ресурстарынын маанилүү булагы. Антропогендик таасирдин күчөшүнө байланыштуу тоо геосистемалары тез өзгөрүүдө. Тоолор жер бетинин дээрлик 27% ээлейт жана ал аймакта дүйнө калкынын 15% жашайт.

Тоолуу рельеф бийиктик климаттык алкактардын пайда болушуна шарт түзөт. Ошол себептен, бир күндө жылдын төрт мезгилин көрүүгө болот. Тоолуу аймактарда бардык процесстер жана кубулуштар абдан динамикалуу жүрөт. Андыктан тоолуу аймактарды өздөштүрүү илимдин көптөгөн тармактарынын биргелешип комплекстүү изилдөөлөрүн талап кылаарын көрсөтөт. БУУнун маалыматы боюнча, дүйнөдөгү биологиялык ар түрдүүлүктүн дээрлик жарымы тоолуу аймактарда топтолгон. Тоолор өсүмдүктөр менен жаныбарлардын көптөгөн эндемикалык жана реликтивтик түрлөрү үчүн экологиялык чойро болуп саналат. Тоолор мөңгүлөр, көп жылдык кар жана кар катмары түрүндөгү дүйнөдөгү таза суунун 60-80%ке чейинкисин камтыйт. Жер шарынын калкынын жарымына жакынынын бакубат жашоосу тоолуу райондордо топтолгон суу, азык-түлүк жана энергетикалык ресурстарга көз каранды. Буга карабастан, көптөгөн тоолуу райондордо элдин жашоо деңгээли түздүктө жашагандардан бир топ артта.

Кыргыз Республикасы тоолуу өлкө, өлкөнүн бүт аймагы деңиз деңгээлинен 401 м бийиктикте, жарымынан көбү 1000-3000 м бийиктикте жайгашкан. Республиканын жалпы аянтынын 94% тоолор түзөт. Тоолордун орточо бийиктиги 2750 м. 800дөн ашык калктуу конуш өлкөнүн бийик тоолуу аймактарында жайгашкан.

Климаттын өзгөрүшүнө байланыштуу тоолуу аймактар коркунучта, мөңгүлөр, суулар, айыл чарба жерлери деградацияланып, ал табигый кырсыктар менен коштолууда. Өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө ар бир үчүнчү тоо тургундары азык-түлүк коопсуздугу коркунучуна туш болушат. Бул аймактардын жашоочулары көчүп кетүүгө аргасыз. Дүйнөнүн тоолуу аймактарынын туруктуу социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө жетишүү үчүн комплекстүү илимий изилдөөлөр жана эл аралык коомчулуктун биргелешкен аракеттери талап кылынат. Мындай иш-чаралар “Тоолуу аймактарды туруктуу өнүктүрүүгө” салым кошот. Кыргыз Республикасы тоолуу өлкөлөрдүн жашоо шарттарын жакшыртууга өз салымын кошууда. Айрыкча 2002-жылы өткөн Бишкек Глобалдык тоо саммитин, “2022-жыл – Тоолор жылы” деп жарыяланышы, анын натыйжасында тоолуу өлкөлөрдүн көйгөйлөрү жана өнүгүү жолдору талкууланып, тоолуу өлкөлөрдүн ортосунда кызматташтыктын пайдубалын түптөгөн жыйынтыктоочу документ кабыл алынганын өзгөчө белгилей кетүү керек. Тоолуу аймактардагы экосистемалык кызматтардын маанилүүлүгүн жана жаратылыш ресурстарын башкаруудагы тоо жамааттарынын ролун тааныган БУУнун Туруктуу өнүгүү боюнча эл аралык “RIO+20” конференциясынын күн тартибине тоо маселелери киргизилген. Тоолуу аймактар маселеси да 2030-жылга чейинки Туруктуу өнүгүү максаттарына киргизилген. Жакында британиялык «The Independent» басылмасы Кыргыз Республикасынын Президенти С.Жапаровдун климаттын өзгөрүшүнүн тоолуу өлкөлөргө, анын ичинде Кыргызстанга тийгизген таасири, экологиялык көйгөйлөр, ошондой эле аба ырайынын кесепеттери менен күрөшүү боюнча комплекстүү чараларды көрүүнүн маанилүүлүгү тууралуу эксклюзивдүү маегин жарыялады. климаттын өзгөрүшүнүн терс таасирлери. Бул интервью Кыргызстандын тоолуу өлкөлөрдү өнүктүрүүдөгү ишмердүүлүгүнүн уланып жаткандыгынын ырастоосу катары караса болот.

Кыргызстан тоолуу өлкө катары климаттын өзгөрүшүнө каршы күрөшүүгө салым кошуп, эл аралык коомчулуктун өзгөчө көңүл буруусун талап кылган тоолуу өлкөлөрдү коргоо жана колдоо боюнча лидерлердин жана демилгечилердин бири болуп саналат. Бул иш-аракеттердин баары "бардыгы үчүн жакшыраак жана туруктуу келечекке жетишүү планынын" максаттарын ишке ашырууга багытталган.

Изилдөөлөрдүн көбү өзүнүн гана тармагын изилдеп келген. Тоолуу аймактарды өнүктүрүү илим талап кылгандай комплекстүү жүргүзүлгөн эмес.

Бул көйгөйдү чечүү үчүн 2023-жылдын 22-апрелинде Кыргыз улуттук университетинде Жер күнүнө арналган “Тоолуу аймактардагы илимий изилдөөлөрдүн актуалдуу аспектилери” аттуу эл аралык илимий-практикалык конференция болуп өттү. Экономикалык өнүгүүнүн учурдагы моделин туруктуу өнүгүү моделине которуу процесси бардык кызыкдар тараптардын активдүү катышуусун жана координациясын талап кылаарын баса белгилей кетүү керек. Тоолуу аймактарды туруктуу өнүктүрүүдө жана Туруктуу өнүктүрүү максаттарын ишке ашырууда активдүү позицияны илимий изилдөөлөр ээлейт жана ага маанилүү роль берилген.

Катышуучулардын кенири географиясы конференциянын темаларынын жана анда талкууланган маселелердин актуалдуулугун тастыктады. Конференция география, экология жана туризм факультетинин, биология факультетинин, химия жана химиялык технология факультетинин тарабынан уюштурулду. Конференцияга төмөнкү багыттар боюнча Кыргызстандын, жакынкы жана алыскы чет өлкөлөрдүн изилдөөчүлөрүнөн 50дөн ашык илимий докладдар келип түштү:

- Тоолуу аймактардын жаратылыш ресурстарын өздөштүрүүнүн жана сарамжалдуу пайдалануунун илимий негиздери.
- Тоолуу шарттарда биологиялык ар түрдүүлүктү сактоо.
- Бийик тоолуу шарттарда адамдын жашоосунун медициналык-биологиялык өзгөчөлүктөрү.
- Тоолуу аймактарды өнүктүрүүнүн социалдык-экономикалык аспектилери («жаратылыш – калк – экономика» системалары).
- Тоолуу аймактардын айлана-чөйрөсү жана химия.

Докладдарда жана докладдардын темаларында тоолуу аймактарды илимий изилдөөлөрдүн эң ар түрдүү актуалдуу көйгөйлөрү жана аларды чечүүнүн жолдору көргөзүлдү. Конференцияга жөнөтүлгөн материалдар “КУУнун жарчысы”, vestnik.knu.kg сайтында, “Наука и новые технологии”, ошондой эле Scopus/Web of Science журналдарында жарыяланат.

Конференциянын катышуучулары бул иш-чараны уюштуруу жана өткөрүү жогорку деңгээлде болгонун белгилешет. Пленардык, секциялык **заседаниелердин** жана талкуулардын жыйынтыктары боюнча Конференция төмөнкүлөрдү сунуш кылат:

- алыскы жана жакынкы чет өлкөлөр менен тыгыз илимий кызматташтыкты жүргүзүү, алдыңкы кыргызстандык жана чет өлкөлүк окумуштууларды жана өлкөнүн ар кайсы экономикалык секторлорунун өкүлдөрүн тартуу менен тоолуу райондордун туруктуу өнүгүүсүнө жана Туруктуу өнүктүрүүнүн максаттарын чечүүгө көмөктөшүүчү илимий изилдөөлөрдүн актуалдуу багыттарын аныктоо;

- тоолуу аймактарды туруктуу өнүктүрүү максатында илимий изилдөө иштеринин артыкчылыктуу багыттарын аныктоо;

- студенттердин, магистранттардын жана аспиранттардын арасында илимий ой жүгүртүүнү жана билимди өнүктүрүү;

- университеттердин жааматтарын глобалдык экологиялык көйгөйлөрдү чечүү үчүн инвестицияларды тартуусун жана гранттык жардамды көбөйтүүсүн күчөтүү;

- жогорку квалификациялуу кадрларды даярдоодо кызматташтыкты күчөтүү;

- тоолуу аймактарда дисциплиналар аралык изилдөөлөрдү кеңейтүү жана чыңдоо;

- табият таануу, экология, жаратылышты коргоо, биотехнология жана химиялык технология тармагында адистерди даярдоодо бирдиктүү бакалавриат, магистратура жана докторантура программаларын иштеп чыгуу;

- конференция ЖОЖдордун бирдиктүү илимий жана билим берүү мейкиндигин калыптандыруу боюнча аракеттерин колдойт, академиялык мобилдүүлүккө, тажрыйба жана алдыңкы технологиялар менен алмашууга багытталган чараларды ишке ашырууну улантуу тоолуу аймактарды туруктуу өнүктүрүү үчүн зарыл деп эсептейт.

Конференция тоолуу аймактарды туруктуу өнүктүрүүгө, табигый илим жана экологиялык билим берүү менен тарбиялоо жагынан мамлекеттик саясаттын концепциясынын тактикасы менен стратегиясын өркүндөтүүгө өз үлүшүн кошот. Конференция тоолуу аймактарды туруктуу өнүктүрүү боюнча тажрыйба жана маалымат алмашуу үчүн маанилүү аянтча болуп саналат жана университеттин жамаатын туруктуу тоолуу аймакты өнүктүрүүдө интеграция багытында иштөөгө түрткү берет.